Malların Asur'da satın alınması

Ticaretin asıl amacı, Anadolu'ya satılmak üzere kalay, yünlü kumaşlar ve lapiz lazuli göndermek ve karşılığında direkt ya da dolaylı yoldan gümüş ve altın alarak bunları Asur'a geri göndermekti. Anadolu'da yaklaşık %90'ı bakır ve %10'u kalaydan oluşan bir alaşım olan tunçun üretimi için en önemli madde olan ve esasen Orta Asya'dan çıkarılan kalay Asur'a muhtemelen Elamlı kervanlar tarafından Susa'dan getiriliyordu. Nadir bir referansın da belirttiği gibi "Aşağı Ülke"den (Orta Dicle'nin doğusunda kalan ve Susa'dan gelen kervan yolunun geçtiği bölge) gelen kervanların geciktiği zamanlar dışında, kalay her zaman mevcuttu. Asur'da gümüş karşılığı alınırdı ve her biri yaklaşık 5 kg ağırlığında olan levhalar halinde getirilirdi. Fiyatı genellikle 1 şekel gümüşe karşılık 16 ya da 14 şekel kalay oranında oldukça standard hale getirilmişti ama arasıra arzdaki değişikliklere bağlı dalgalanmalar da olabilirdi.

Miktar belirtmek oldukça zor olsa da her yıl bu metalden birkaç tonun Anadolu'ya gönderildiği açıktır. Kalayla aynı bölgeden gelen ve Asur'daki "Belediye Binası"ndan elde edilen lapis lazuli ise 500 gr ya da 1 kg arasında değişen mütevazı miktarlarda getirilmekteydi.

Ticareti yapılan kumaşların neredeyse tamamı yünlüydü ve ketenden yapılan kumaşlar nadirdi. Yünlü kumaşlar, tekstil endüstrisinin uzun bir geleneğe ve yüksek kaliteye sahip olduğu Mezopotamya'nın iyi tanınan ürünlerindendi. Görünüşe göre kumaşların çoğu Asur'a Babil'den ithal edilmekteydi. Fakat, tüccarların eşleri tarafından, hiç şüphesiz kızları ve kadın kölelerinin de yardımıyla, yürütülen ve ev endüstrisine bağlı yerli bir Asurlu kumaş üretimi de söz konusuydu. Asıl tüccarlar tarafından düzenlenen kervanlarla ihraç edilen büyük miktarda kumaşın yanısıra, kadınlar, kervancılar ve çeşitli vatandaşlar da bir kervanla Anadolu'da akrabaları ya da arkadaşları tarafından satılmak üzere birkaç parça kumaş göndererek para kazanmaya çalışırdı. Bu durum kumaşların önemini artırmıştır. Belgelerde ara sıra karşılaştığımız, kalay ihracını ve Anadolu'da yapılan yerel kumaşların ticaretini sınırlandırarak Asur'dan kumaş ihracını teşvik etmek üzere alınan önlemler de buna işaret etmektedir.[2]

Kumaşların kaynağını, tarzını ve "kraliyet kalitesi" ile "düşük kalite" arasında değişen kalitesini betimleyen isim ve terimlerin çokluğundan tekstil ürünlerinde büyük bir çeşitlilik olduğu anlaşılmaktadır. Fakat renklerle ilgili atıflar oldukça nadirdir.[3] İsimleşmiş sıfatların da (ör. *raqqatum*, "ince bir kumaş") dahil olduğu bazı kumaş isimleri başka dönemlerden bilinmekteyse de diğer birçok kumaş ismi başka yerden tanınmamaktadır. Abarne şehrinin adını alan "Abarneli" gibi bazı isimler, bir şehir ya da bölge isminden türetilmiştir. Kumaşlar aynı zamanda belirli bir şehir ya da bölgeye ait olmaları dolayısıyla da adlandırılabilirdi; "Şubarum'un" (Asur'un kuzeydoğusundaki bölge) ya da "Akadlıların" kumaşları gibi. Bu tür adlar genellikle bu kumaşların belli bir şehir ya da bölgeye ait olan ve başka bir yerde de yeniden üretilebilecek özellikler gösterdikleri anlamına gelmektedir. "Abarne" kumaşları Asur'daki kadınlar tarafından üretilmekteydi. Kendilerine özgü özellikleri bilinmeyen "Akadlıların kumaşları" ise Akad'dan (Babil) ithal edilmekteydi ve meşhur bir mektup bize "ülkelerinde isyan olduğu için Akadlılar Şehre gelemediklerinden" bir zamanlar bu kumaşların bulunamadığını anlatmaktadır.

Bir tüccarın, bir kadına, yapılmasını istedikleri konusunda talimatlar verdiği aşağıdaki mektuptan (TC 3, 17) da anlaşıldığı gibi, Asur'da kumaş üretimi oldukça gelişmişti:

"*Bana gönderdiğin ince kumaş gibilerini yapmalı ve Assur-idi ile bana göndermelisin. Ben de sana (parça başına) ? mina gümüş göndereceğim. Kumaşın bir tarafını makasla kesmek değil çarpmak gerekir. Eğriliği yakın olmalıdır. Parça başına bana daha önce gönderdiğin kumaşlardakinden 0.5 kg daha fazla yün ekle. Ama yine de ince kalmalılar! Diğer tarafı sadece hafifçe çarpılmalı. Eğer hala tüylü ise kutānum gibi kesilmeli. Bana gönderdiğin Abarne kumaşına gelince, bana bir daha böylesini gönderme. Bunlardan bir tane yaparsan, ben oradayken giydiklerim gibi yap. İnce kumaşlar (yapmayı) beceremezsen, orada bunlardan çok satıldığını duydum, (onları) al ve bana gönder. Senin yaptığın bitmiş bir kumaş 4.5 metre uzunluğunda ve 4 metre genişliğinde olmalı.* "

En fazla miktarda ve en sık ihraç edilen kumaş çeşidi *kutānum*'du. *Kutānum*, tahminen standart ölçülerde yapılan (yukarıda aktarılan mektup 4.5 metreye 4 metre kumaşlar sipariş ediyor) yünlü bir kumaşa verilen addı.[4] Muhtemelen kolaylıkla bir elbiseye dönüştürülebilir ya da elbise yapımında kullanılabilirdi. Boyutlarına bakıldığında, ara sıra belgelerde bu kumaşın parçalarından bahsedilmesi ve başta elbiseler olmak üzere başka ürünlerin de *kutānum*'dan yapılmış olması ya da *kutānum* özellikleri taşıması şaşırtıcı değildir. Bu tür kumaşların yanı sıra, dikilmiş kıyafetlerle de karşılaşmaktayız. Fakat, bu ikisi arasındaki fark her zaman yeterince açık değildir. Bazı özel isimler...

Malların Asur'da satın alınması

Ticaretin asıl amacı, Anadolu'ya satılmak üzere kalay, yünlü kumaşlar ve lapiz lazuli göndermek ve karşılığında direkt ya da dolaylı yoldan gümüş ve altın alarak bunları Asur'a geri göndermekti. Anadolu'da yaklaşık %90'ı bakır ve %10'u kalaydan oluşan bir alaşım olan tunçun üretimi için en önemli madde olan ve esasen Orta Asya'dan çıkarılan kalay Asur'a muhtemelen Elamlı kervanlar tarafından Susa'dan getiriliyordu. Nadir bir referansın da belirttiği gibi "Aşağı Ülke"den (Orta Dicle'nin doğusunda kalan ve Susa'dan gelen kervan yolunun geçtiği bölge) gelen kervanların geciktiği zamanlar dışında, kalay her zaman mevcuttu. Asur'da gümüş karşılığı alınırdı ve her biri yaklaşık 5 kg ağırlığında olan levhalar halinde getirilirdi. Fiyatı genellikle 1 şekel gümüşe karşılık 16 ya da 14 şekel kalay oranında oldukça standard hale getirilmişti ama arasıra arzdaki değişikliklere bağlı dalgalanmalar da olabilirdi.

Miktar belirtmek oldukça zor olsa da her yıl bu metalden birkaç tonun Anadolu'ya gönderildiği açıktır. Kalayla aynı bölgeden gelen ve Asur'daki "Belediye Binası"ndan elde edilen lapis lazuli ise 500 gr ya da 1 kg arasında değişen mütevazı miktarlarda getirilmekteydi.

Ticareti yapılan kumaşların neredeyse tamamı yünlüydü ve ketenden yapılan kumaşlar nadirdi. Yünlü kumaşlar, tekstil endüstrisinin uzun bir geleneğe ve yüksek kaliteye sahip olduğu Mezopotamya'nın iyi tanınan ürünlerindendi. Görünüşe göre kumaşların çoğu Asur'a Babil'den ithal edilmekteydi. Fakat, tüccarların eşleri tarafından, hiç şüphesiz kızları ve kadın kölelerinin de yardımıyla, yürütülen ve ev endüstrisine bağlı yerli bir Asurlu kumaş üretimi de söz konusuydu. Asıl tüccarlar tarafından düzenlenen kervanlarla ihraç edilen büyük miktarda kumaşın yanısıra, kadınlar, kervancılar ve çeşitli vatandaşlar da bir kervanla Anadolu'da akrabaları ya da arkadaşları tarafından satılmak üzere birkaç parça kumaş göndererek para kazanmaya çalışırdı. Bu durum kumaşların önemini artırmıştır. Belgelerde ara sıra karşılaştığımız, kalay ihracını ve Anadolu'da yapılan yerel kumaşların ticaretini sınırlandırarak Asur'dan kumaş ihracını teşvik etmek üzere alınan önlemler de buna işaret etmektedir.[2]

Kumaşların kaynağını, tarzını ve "kraliyet kalitesi" ile "düşük kalite" arasında değişen kalitesini betimleyen isim ve terimlerin çokluğundan tekstil ürünlerinde büyük bir çeşitlilik olduğu anlaşılmaktadır. Fakat renklerle ilgili atıflar oldukça nadirdir.[3] İsimleşmiş sıfatların da (ör. *raqqatum*, "ince bir kumaş") dahil olduğu bazı kumaş isimleri başka dönemlerden bilinmekteyse de diğer birçok kumaş ismi başka yerden tanınmamaktadır. Abarne şehrinin adını alan "Abarneli" gibi bazı isimler, bir şehir ya da bölge isminden türetilmiştir. Kumaşlar aynı zamanda belirli bir şehir ya da bölgeye ait olmaları dolayısıyla da adlandırılabilirdi; "Şubarum'un" (Asur'un kuzeydoğusundaki bölge) ya da "Akadlıların" kumaşları gibi. Bu tür adlar genellikle bu kumaşların belli bir şehir ya da bölgeye ait olan ve başka bir yerde de yeniden üretilebilecek özellikler gösterdikleri anlamına gelmektedir. "Abarne" kumaşları Asur'daki kadınlar tarafından üretilmekteydi. Kendilerine özgü özellikleri bilinmeyen "Akadlıların kumaşları" ise Akad'dan (Babil) ithal edilmekteydi ve meşhur bir mektup bize "ülkelerinde isyan olduğu için Akadlılar Şehre gelemediklerinden" bir zamanlar bu kumaşların bulunamadığını anlatmaktadır.

Bir tüccarın, bir kadına, yapılmasını istedikleri konusunda talimatlar verdiği aşağıdaki mektuptan (TC 3, 17) da anlaşıldığı gibi, Asur'da kumaş üretimi oldukça gelişmişti:
"Bana gönderdiğin ince kumaş gibilerini yapmalı ve Assur-idi ile bana göndermelisin. Ben de sana (parça başına) ? mina gümüş göndereceğim. Kumaşın bir tarafını makasla kesmek değil çarpmak gerekir. Eğriliği yakın olmalıdır. Parça başına bana daha önce gönderdiğin kumaşlardakinden 0.5 kg daha fazla yün ekle. Ama yine de ince kalmalılar! Diğer tarafı sadece hafifçe çarpılmalı. Eğer hala tüylü ise kutānum gibi kesilmeli. Bana gönderdiğin Abarne kumaşına gelince, bana bir daha böylesini gönderme. Bunlardan bir tane yaparsan, ben oradayken giydiklerim gibi yap. İnce kumaşlar (yapmayı) beceremezsen, orada bunlardan çok satıldığını duydum, (onları) al ve bana gönder. Senin yaptığın bitmiş bir kumaş 4.5 metre uzunluğunda ve 4 metre genişliğinde olmalı. "

En fazla miktarda ve en sık ihraç edilen kumaş çeşidi *kutānum*'du. *Kutānum*, tahminen standart ölçülerde yapılan (yukarıda aktarılan mektup 4.5 metreye 4 metre kumaşlar sipariş ediyor) yünlü bir kumaşa verilen addı.[4] Muhtemelen kolaylıkla bir elbiseye dönüştürülebilir ya da elbise yapımında kullanılabilirdi. Boyutlarına bakıldığında, ara sıra belgelerde bu kumaşın parçalarından bahsedilmesi ve başta elbiseler olmak üzere başka ürünlerin de *kutānum*'dan yapılmış olması ya da *kutānum* özellikleri taşıması şaşırtıcı değildir. Bu tür kumaşların yanı sıra, dikilmiş kıyafetlerle de karşılaşmaktayız. Fakat, bu ikisi arasındaki fark her zaman yeterince açık değildir. Bazı özel isimler, tüccarların da giydiği ve az miktarlarda karşımıza çıkan pahalı parçalar arasında bulunan kıyafetlere verilen adlar olmalıdır. Asur'da satın alınan bir

Klaas R. Veenhof*

ESKİ ASUR KARA TİCARETİNİN YAPISI

Eski Asur Devri'nde kara ticareti, Asur ile Anadolu arasında gidip gelen kervanlarla yapılmaktaydı. Böyle bir teşebbüsü dört evreye ayırabiliriz: 1) ihraç edilecek malların satın alınması, 2) malların Anadolu'ya gönderilmesi, 3) bunların istenen malların alınabilmesi için hede bölgede satılması ve 4) alınan malların Asur'a geri götürülmesi. Bu evreler, ticari kararlar, organizasyon yeteneği ve aşağı yukarı standartlaşmış prosedürler izleyen çeşitli işlemler gerektirmekteydi. Bu işlemler içinse, çeşitli kategorilerde insanlar, tesisler ve mallar gerekmekteydi ve işlemler, içinde bulunulan zamanın ve bölgenin sosyal, ekonomik, politik ve coğrafi şartlarına bağlıydı. Bu evreler, aşağıd verilen tanım için gereken yapıyı oluşturmaktadır. Fakat ilk önce elimizdeki kaynaklara değinmekte fayda vardır.

Kaynaklar

Kaniş'teki evlerde ve saraylarda, ticareti yapılan malların hiçbir maddi kalıntısına rastlanmadığından, konu hakkındaki bilgimiz yazılı kaynaklara dayanmaktadır. Bu kaynaklar, bu tip bir kara ticareti için gerekli olan ve Larsen tarafından OACP'de "kervan belgeleri" olarak adlandırılan çok çeşitli yazılı kayıtlardır. Belgeler arasında Asur ve Anadolu arasında gidip gelen ve Larsen'in "taşıma kontratları", "ihbar kağıtları" ve "kervan beyanları" olarak adlandırdığı satın alınacak mallar, yapılan satışlar ve kervanın mahiyeti hakkındaki mektuplar bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, taşıyıcılarla ve satış temsilcileriyle yapılan kontratlar, gönderilmesi için teslim edilen mal ya da gümüş ile harcamaların dökümü de bu belgeler arasındadır. Diğer belgeler, Asurlu yetkililer tarafından yürürlüğe konan düzenlemeler, tüccarların, yatırımcıların ve Asur'daki ambarların rolü, kuralları, vergileri ve tesisleriyle Asur koloni sisteminin organizasyonu (bkz. Larsen'ın bu kitaptaki Koloni Sisteminin Yönetimi başlıklı makalesi), Anadolulu hükümdarlarla yapılan antlaşmalar (bkz. Günbattı'nın bu kitaptaki Eski Anadolu'da Yapılan İlk Antlaşmalar adlı makalesi) ve tüccar aileleri ve aile şirketleri gibi konularda bu ticaretin yapısı hakkında bizlere bilgi vermektedir. Ayrıca, çok farklı konulardaki resmi ve kişisel mektuplar, ticari işlemler, hukuki davalar ve vasiyetnameler gibi bazı hukuki belgelerde de daha münferit ve bazen oldukça şaşırtıcı bilgiler bulunabilmektedir. Son olarak, bildiriler, liste ve envanter kayıtları da üzerlerinde tarih bulunmamasına rağmen büyük öneme sahiptir.

Kaynaklar, sistemin nasıl işlediğine ve ne tür olaylarla karşılaşıldığına dair oldukça iyi ve zaman zaman çok detaylı bir tablo çizseler de bazı soruları cevapsız bırakmaktadır. Bunun nedenlerinden biri, tüccarlar ve idareciler tarafından iyi bilinen bazı temel özellik ve prosedürlerin yazılı olarak tanımlanmamış olmasıdır. Bu nedenle, satışların nasıl ve nerede yapıldığıyla ilgili bilgimiz oldukça sınırlıdır. Satın alınacak malların Asur'da bulunabileceğine kesin gözüyle bakılmaktadır ve biz yalnızca arzda bir sorun olursa konuyla ilgili daha fazla bilgi sahibi olabilmekteyiz. Malların Anadolu'daki satışıyla ilgili veriler genelde kısa ve özdür. Görünüşe göre, birçok ticari mal *tamkārum* adı verilen gezgin satış temsilcilerine komisyon karşılığı verilmekteydi. Fakat, bu kişilerin faaliyetleri çoğunlukla sadece mallar için belirli zamanlarda ve belli miktarlarda gümüş ödemelerini zorunlu kılan borç makbuzlarında belgelenmektedir. Bu belgelerde ne kredi karşılığı alınan malın niteliği, ne de nerede, hangi fiyata ve nasıl satıldığı belirtilmektedir. Buna benzer şekilde, yerli bir sarayın mal satın aldığını belgelerde tekrar tekrar okumamıza rağmen, bu satışın nasıl gerçekleştiği oldukça belirsizdir. Bu tarz satışlarda ve sarayların borçlarının toplanmasında Asur koloni düzeni (*kārum*) rol oynayabilirdi. Ayrıca "kollektif" ticari operasyonlar dediğimiz durumla ilgili kanıtlar da bulunmaktadır. Fakat, sarayların ya da "*kārum* ofisinin" düzenli olarak organize edilen ödemelerle ilgili kanıtların bulunması gereken arşivlerinin henüz bulunamamış olması, konuyla ilgili bilgimizde önemli boşluklar yaratmaktadır. Bu boşluklar, kişisel ve resmi yazışmalardan edindiğimiz bilgilerle bir nebze de olsa kapanabilmektedir.[1]

Aşağıda, sistemin büyümekte olduğu dönemde ticaretin evrelerine genel bir bakış sunulmaktadır. Ticaretin erken dönemini ve yatırımcıların ve borç verenlerin rollerini, *naruqqum* adı verilen anonim şirketlerin yapısını ve "Belediye Binası"nın operasyonlarını kapsayan Asur'daki finansal altyapı burada işlenemeyecektir.